

سواد اطلاعاتی و بررسی آن در کشورهای مختلف

زهرا اباذری

چکیده:

این مقاله ابتدا به تعریف سواد و سواد اطلاعاتی پرداخته است. و سواد اطلاعاتی را مجموعه توانایی‌های استفاده صحیح از تکنولوژی اطلاعات، حل مسأله اطلاعاتی معرفی می‌کند. همچنین به تاریخچه سواد اطلاعاتی در دنیا اشاره کرده که اولین بار در سال ۱۹۷۴ مطرح شده است و سپس به اصول هفتگانه سواد اطلاعاتی و کاربردهای مختلف آن در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی اشاره می‌کند. و در پایان کاربردهای سواد اطلاعاتی در کشورهای مختلف شرح داده شده است.

مقدمه:

شاید مهمترین وظیفه یک نسل در برابر نسل بعد، انتقال فرهنگ به آن نسل باشد. با توجه به رشد و پیچیدگی سوابق فرهنگی، مهمترین الزام برای انتقال فرهنگ، سواد است. اطلاع رسانی، ترویج فرهنگ باسواد است. همه متخصصین که در حوزه کتابداری فعالیت می‌کنند، در پیشرفته‌ترین ارتباطات علمی در زمینه افزایش سواد

فعالیت دارند، این امر شامل سواد عمومی و مفهوم پیشرفته‌تر سواد اطلاعاتی است. ترویج فرهنگ باسوادی شامل پذیرش شیوه‌های ارتباطی متعدد انسانهاست که می‌توانیم در تسهیل آنها مشارکت کنیم، همچنین از این طریق می‌توان به مردم کمک کرد تا زندگی خود و جامعه‌ای را که در آن زندگی می‌کنند دگرگون سازند. ظهور جامعه اطلاعاتی که بیشتر فعالیتهای آن مستلزم پردازش اطلاعات است، تعریف سواد را از آنچه می‌دانسته‌ایم گسترده‌تر کرده است. تعریف سواد در سده بیستم از توانایی خواندن و نوشتن به توانایی اجرای کارکردهای اساسی زندگی روزمره که مستلزم مهارتهای سواد هستند تبدیل شد. پیامها، دیگر عمده به صورت چاپی و در یک رسانه ایستا ظاهر نمی‌شوند، بسیاری از پیامها لحظه‌ای روی صفحه ظاهر می‌شوند یا به صورت تصاویر و شمایلهایی هستند که باید با آنها آشنا باشیم. نه تنها سرعت درک پیام افزایش یافته است، بلکه شیوه دسترسی به پیام نیز به گروهی از فناوری‌های اطلاعاتی وابسته شده است.

حجم عظیم اطلاعات اعم از منابع سنتی مانند کتاب، روزنامه و حتی تلویزیون... و ظهور بزرگراههای اطلاعاتی، کنفرانسهای ویدیویی و حقایق مجازی از جمله ویژگی‌های محسوس عصر اطلاعات هستند. محملهای ذخیره سازی اطلاعات در مجموع چهار نوع اصلی، یعنی کاغذ، فیلم، محملهای نوری و مغناطیسی را در بر می‌گیرند.^۱

تعریف سواد، سواد اطلاعاتی

سواد برگرفته از اصطلاح لاتین «Literatus» مفهومی است که طیف متنوعی از معانی را در بر می‌گیرد و قدمتی طولانی دارد. سواد اطلاعاتی اصطلاحی است که با عنوان «information literacy» در زبان انگلیسی عنوان می‌شود و به مجموعه توانایی‌هایی اطلاق می‌شود که فرد با داشتن آن، قادر به درک نیاز اطلاعاتی خویش و یافتن راههای دسترسی به آن اطلاعات و نیز توانایی ارزیابی و استفاده مؤثر و انتقادی از اطلاعات کسب کرده، و بازیابی نموده را شامل می‌شود. تاکنون تعاریف گوناگونی از سواد اطلاعاتی صورت گرفته است که این تعاریف از نوع شناخت و طرز نگرش افراد به این مقوله نشأت

گرفته است. برخی از صاحب‌نظران سواد اطلاعاتی را: «توانایی استفاده صحیح از تکنولوژی اطلاعات، جهت حل مسأله اطلاعاتی می‌دانند».^۱

در سال ۱۹۵۱ بر اساس تعریف یونسکو به فردی که توانایی درک خواندن و نوشتن متنی ساده را داشت، باسواد اطلاق می‌شد. در سال ۱۹۶۲ با تغییر شرایط، باسواد به فردی اطلاق می‌شد که دانش و مهارت‌های اساسی مورد نظر برای انجام فعالیت‌های خود را داشت، به طوری که می‌توانست در گروه و جامعه خود به صورت مؤثر عمل کند و در واقع مهارت‌های او در زمینه خواندن، نوشتن و حساب کردن، این امکان را برای وی فراهم می‌آوردند که حرکت رو به پیشرفت دهد. در آغاز قرن بیست و یکم همگام با رشد و پیشرفت‌های وسیع در حوزه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و سایر تحولات و تغییرات متأثر از این پیشرفت، باسواد به فردی اطلاق می‌شود که:

۱. توانایی خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن را در سطحی که برای تکمیل نمره بیست مورد نیاز است، داراست.
۲. جدول‌های ضرب و تقسیم را از حفظ است.
۳. به هنگام استفاده از ماشین حساب، عملکردهای مناسب راگزینش می‌کند.
۴. جغرافیای کره زمین را در ذهنش تصور می‌کند.
۵. فناوری رایانه را به راحتی مورد استفاده قرار می‌دهد.
۶. نیاز به اطلاعات را در موقعیت‌های مختلف شناسایی و تبیین می‌کند.
۷. مبتنی بر پرسش‌های طراحی شده، راهبردهای مناسبی را برای جستجو به کار می‌گیرد.
۸. منابع اطلاعاتی بالقوه مفید را جایابی می‌کند.
۹. اطلاعات را به گونه‌ای سازماندهی می‌کند که بتواند به نیازهای اطلاعاتی وی پاسخ گویند.
۱۰. اطلاعات جدید را در پایه دانش خود تلفیق می‌کند.
۱۱. از پایه دانش خود، برای تفکر انتقادی و حل مسأله بهره می‌جوید.^۲

تاریخچه سواد اطلاعاتی

اصطلاح «باسواد اطلاعاتی» را اول بار زورکوفسکی^۱ در سال ۱۹۷۴ در پیشنهاد طرح خود به کمیته ملی کتابخانه‌ها و علوم اطلاع رسانی ایالات متحده مطرح نمود. وی دریافت که افراد باسواد اطلاعاتی به مراتب توانایی بهتری در بهره‌برداری از اطلاعات دارند. او پیشنهاداتی را به دولت آمریکا ارائه داد که بنیان برنامه‌ای ملی با نام «سواد اطلاعاتی مربوط به کار» را با هدف کسب آزادی پایه‌ریزی نمود، افراد باسواد اطلاعاتی در واقع با فراگیری فنون و مهارت‌ها، می‌توانند از ابزار و منابع اصلی اطلاعات استفاده کنند و به حل و فصل مسائل و مشکلات مختلف خود بپردازند. این مفهوم مجدداً در سال ۱۹۷۶ در مقاله بورچینال^۲ در دانشگاه تکزاس مطرح شد. در این مقاله «باسواد اطلاعاتی» به فردی اطلاق شده است که به مجموعه مهارت‌های جدیدی نیاز دارد که در برگیرنده جایابی و به‌کارگیری اطلاعات مورد نیاز برای حل مسأله و تصمیم‌گیری مؤثر و کارآمد هستند.

با آغاز دهه ۱۹۸۰ فناوری‌های نوین اطلاعات در جامعه نفوذ یافتند و به عنوان ابزار مهم سواد اطلاعاتی مطرح شدند. در همین سال مجله تایمز، رایانه را به عنوان ماشین سال برگزید و سواد رایانه‌ای و نقش بالقوه رایانه‌ها، با استناد به مجله تایمز مطرح شد. در همین دهه نقش سواد اطلاعاتی برای جامعه اطلاعاتی و مسائلی از قبیل مفهوم سواد در جامعه اطلاعاتی مطرح گردید. در چنین شرایطی کامیابی از آن افرادی می‌شد که می‌توانستند. اطلاعات مناسب را از میان انبوهی از اطلاعات گزینش و به صورت مؤثر بهره‌برداری کنند، یعنی فرد باید باسواد اطلاعاتی باشد. همچنین دهه ۱۹۸۰ مصادف با انتشار دو مدرک اصلی در ایالات متحده بود که هر دو بر نقش کتابخانه در آموزش سواد اطلاعاتی تأکید داشتند. اولین مدرک کتابی است اثر مشترک پاتریکا برویک^۳ و ای گوردن گی^۴؛ و سند دوم گزارشی است از انجمن کتابداری آمریکا که بر نقش کتابخانه‌ها در بهره‌وری آموزش عالی تأکید و موضوع سواد اطلاعاتی را تلفیقی از پتانسیل کتابخانه و آموزش عالی قلمداد می‌کند.

1. Zurkowski.

2. Burchinal.

3. Patricia Brevik.

4. E. Gordon Gee.

سال ۱۹۹۰، سال بین‌المللی «سواد» نامیده شد و در واقع تلاش ده ساله برای کاهش بی‌سوادی در این سال رقم خورد، با آغاز دهه ۱۹۹۰ تعریف انجمن کتابداری آمریکا از سواد اطلاعاتی در سطح جهانی پذیرفته شد و به بحثی داغ در حوزه کتابداری تبدیل شد.^۱

تعریف ارائه شده از سوی انجمن کتابداری آمریکا، به عنوان یکی از دستاوردهای مهم و ارزنده این انجمن در خصوص سواد اطلاعاتی پر استفاده‌ترین تعریف و در واقع تعریفی است که بیشترین استناد را به خود اختصاص داده است. بر اساس تعریف انجمن کتابداری آمریکا باسواد اطلاعاتی فردی است که توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات را دارد و می‌تواند به جایی، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات مورد نیاز بپردازد و بالاخره نحوه یادگیری را فراگیرد. این فرد به دلیل آنکه همواره می‌تواند اطلاعات مورد نیاز خود را در هر وظیفه یا تصمیمی بیابد برای فراگیری تمام عمر مهیاست.

لایمن^۲ در سال ۲۰۰۱ نیز به بحث و بیان استدلالهایی برای سواد اطلاعاتی پرداخته است. از نظر وی سواد اطلاعاتی نه تنها به دانش آموزان خواندن و نوشتن اطلاعات دیجیتالی را آموزش می‌دهد، بلکه آنها را در تشخیص راههای پرورش جایگاه رسانه‌های جدید در ذهن رهنمون می‌سازد. بادون^۳ در بررسی خود روی سواد اطلاعاتی و سواد دیجیتالی، تلاش می‌کند تا مفاهیم و اصطلاحات چندگانه‌ای را که اغلب به صورت مترادف به کار می‌روند روشن سازد. برخی از این موارد عبارتند از:

۱. سواد اطلاعاتی.
۲. سواد رایانه‌ای، فناوری اطلاعات.
۳. سواد کتابخانه‌ای.
۴. سواد رسانه‌ای.
۵. سواد شبکه، سواد اینترنتی.
۶. سواد دیجیتالی، مترادف سواد اطلاعات دیجیتالی.^۴

---

۱. سواد اطلاعاتی، ص ۱۰.

2. Layman.

3. Bowden.

۴. نقش وب سایت کتابخانه‌ها در ارتقای سواد اطلاعاتی، ص ۱۰۰.

اصول هفتگانه سواد اطلاعاتی

انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی انگلستان در سال ۱۹۹۹ مدلی را که از هشت پارامتر تشکیل شده، برای تبیین سواد اطلاعاتی ارائه کرده است که عبارتند از:

۱. توانایی هر فرد در تشخیص نیاز اطلاعاتی نخستین، جزء سواد اطلاعاتی او و مقدمه مهارت‌های بعدی محسوب می‌شود.
۲. شناسایی روش‌های دسترسی به اطلاعات. این مرحله شامل شناخت منابع اطلاعات مناسب، اعم از منابع چاپی و الکترونیکی و گزینش مناسب‌ترین منابع است.
۳. سومین اصل، توانایی تدوین استراتژی جستجو در منابع برگزیده است.
۴. اصل چهارم به مهارت‌های جستجو و بازیابی اطلاعات، مثل آگاهی از امکانات جستجوی پیشرفته اشاره دارد. همچنین استفاده بهینه از خدمات نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی و نمایه‌های استنادی و استفاده از خدمات آگاهی‌رسانی جاری برای به روز ماندن را نیز در برمی‌گیرد.
۵. اصل پنجم مربوط به دانش استفاده‌کنندگان، درباره چگونگی ارزیابی و مقایسه منابع و معیارهای ارزیابی آنهاست.
۶. اصل ششم به مهارت افراد در استفاده از اطلاعات به دست آمده و مرتبط ساختن آن با دانسته‌های قبلی دلالت دارد.
۷. سرانجام اصل هفتم، عبارت از توانایی اطلاعات و مشترک در تولید دانش جدید است.^۱

کاربردهای مختلف سواد اطلاعاتی:

الف - کاربرد سواد اطلاعاتی در زندگی فردی و محیط اجتماعی

چون دنیا به سرعت به سمت جهانی شدن پیش می‌رود و عصر فناوری اطلاعات توسعه می‌یابد، یک فرد بی‌سواد اطلاعاتی احتمالاً درمی‌یابد که کمیت محض اطلاعات، به اندازه‌ای که انسان جرأت اندیشیدن درباره آن را به خود نمی‌دهد. بدون توانایی دسترسی به منابع متنوع اطلاعاتی و ارزیابی آنها به صورت مستقل، فرد به راحتی در دام‌های ساده لوحی گرفتار می‌شود. در عصر اطلاعات قرن بیست و یکم، شهروندان

باسواد اطلاعاتی ستونهای ساختمان جامعه‌ای خواهند بود که برابری و عدالت بر آن حاکم است و دارای پتانسیل رشد اقتصادی است. موارد زیر از جمله دلایلی هستند که به برکت بهره‌گیری از مهارت‌های سواد اطلاعاتی، دسترسی مؤثر و کارآمد جامعه را به منابع دانش و دولت، از اهمیت حیاتی برخوردار می‌سازند:

۱. توانایی تجاری و صنعتی، کشور را برای رقابت در عرصه بازارهای محلی و جهانی استمرار می‌بخشد.

۲. امکان کسب بالاترین سطوح عالی آموزش را برای تمام کودکان و بزرگسالان در فضای یادگیری فراهم می‌آورند.

۳. این توانمندی را در شهروندان ایجاد می‌کنند که به شکل مؤثرتری در تمام ابعاد (بخشهای) یک جامعه دموکراسی به ویژه در فعالیتهای دولتی دولت متبوع خود، مانند رأی‌گیری و انتخابات مشارکت نمایند.

۴. تمام ادارات عمومی در همه سطوح دولت آگاهی ایجاد می‌شود، به طوری که در زمینه اجرای بهتر قوانین، طراحی و اجرای سیاستهای روشن عمومی، دنبال نمودن مؤثر برنامه‌هایی که به آنها واگذار شده است. و بالاخره برقراری حکومت منصفانه عادلانه و خردمندانه، توانمندی لازم را کسب می‌نماید.

۵. کیفیت زندگی شهروندان در تمام سطوح بهبود می‌یابد. در اکثر جوامع توسعه یافته شاهد شد حجم اطلاعات برای شهروندان هستیم که این اطلاعات توسط دولت ملی و محلی سازماندهی، و بخشهای دولتی روی اینترنت به وجود آمده‌اند. تابلوهای اعلانات الکترونیکی گروههای چت، لیست سرورها و پست الکترونیکی، توسط بخشهای سیاسی جوامع متمدن و گروههای علاقه‌مند به طور فزاینده‌ای برای برقراری ارتباط با اعضای خود مورد استفاده قرار می‌گیرند و مهارتهای مورد نیاز را با استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطات ترویج می‌دهند.^۱

ب- نقش سواد اطلاعاتی در مدیریت دانش

در عصر اطلاعات و دانش، مدیران موفق تنها به دنبال دسترسی به اطلاعات نیستند، زیرا اطلاعات به اندازه کافی از طریق شبکه‌ها و پایگاههای اطلاعاتی و محلهای

گوناگون در دسترس است. مدیران بیشتر نیازمند دسترسی به اطلاعات مرتبط و مناسب هستند که پردازش سازماندهی و شکل گرفته باشد.

مدیریت، دانش را کمک به سازمانها در یافتن راههای نوین بهره‌جویی از دانش عینی و ذهنی افراد سازمان به حساب می‌آورد. دانش عینی عبارت از دانشی است که در قالب اسناد، پایگاهها، صفحات وب و مانند آنها ثبت یا منتشر شده است. و دانش ذهنی عبارت از مهارتها، تجربیات، تخصصها و دانسته‌هایی است که افراد در طول فعالیت‌های تخصصی خود آموخته و به دست آورده‌اند، ولی در جایی ثبت یا منتشر نکرده‌اند و فقط در ذهن آنها وجود دارد. با توجه به این تعاریف می‌توان به بحث در مورد نقش سواد اطلاعاتی در مدیریت دانش پرداخت، آنچه که مورد بحث قرار می‌گیرد انواع سواد اطلاعاتی در سازمانهاست که به سه دسته کلی تقسیم می‌شود:

۱. سواد اطلاعاتی مدیریتی: عبارت است از مهارتهایی که مدیران باید برای شناخت به دست آوردن ارزیابی و به کارگیری اطلاعات مورد نیاز، برای تصمیم‌گیری بایستی داشته باشند.

۲. سواد اطلاعاتی سازمانی: سواد اطلاعاتی سازمانی مهارتهایی را دربرمی‌گیرد که کارکنان یک سازمان برای انجام کارهای روزمره و وظایف محوله خود به آنها نیاز دارند تا اولاً: در جریان فرآیند انجام بهینه کار خود قرار گیرند؛ ثانیاً: با تغییرات درون سازمانی و برون سازمانی همگام گردند؛ ثالثاً: در کار خود اصل نوآوری، ابتکار، اشتراک دانش تخصصی و یادگیری از دیگران رعایت کنند، تا در نتیجه سازمان بهتر بتواند به اهداف خود دست یابد.

۳. سواد اطلاعاتی تخصصی: مهارتهایی است که متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی به آنها نیاز دارند. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به اینکه با اطلاعات سروکار دارند باید با فرآیند تولید، توزیع و مصرف اطلاعات آشنا باشند. و مهارتهای اطلاع‌یابی را یاد بگیرند و بتوانند در سازمانهای امور مربوط به گردآوری، سازماندهی، تحلیل و بازیابی اطلاعات را به نحو احسن انجام دهند. و در این مورد به سایر کارکنان کمک کنند.

چنانچه از بررسی مفهوم سواد اطلاعاتی و گستره آن و همچنین مدیریت دانش و فرآیندهای آن بر می‌آید، سواد اطلاعاتی - مدیریتی و سازمانی یکی از ارکان جدایی‌ناپذیر هر سازمان، در راستای نیل به اهداف خود می‌باشد. و سواد اطلاعاتی به

هیچ عنوان به مراکز دانشگاهی، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی محدود نمی‌شود و همه افراد، مراکز و سازمانها، چه دولتی و چه خصوصی به سطوح مختلفی از سواد اطلاعاتی و مدیریت اطلاعات و دانش نیاز دارند. و علاوه بر آن، متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی با توجه به پیشینه تحصیلی و توانایی‌های آنها در زمینه‌های مربوط به اطلاعات، می‌توانند در سازمانها بخشی از آموزش سواد اطلاعاتی را بر عهده بگیرند.^۱

ج- نقش سواد اطلاعاتی در دموکراسی

آزادی در انتخاب داوطلبانه یکی از پیش نیازهای اساسی درک و تجربه دموکراسی و مشارکت مردمی به شمار می‌رود، هدف اطلاعات مبارزه با جهل، دور کردن ظلمت از افراد به منظور درک محیط خود و نیز بر عهده‌گیری نقش مؤثر در زندگی اجتماعی است و کسی که سواد کافی برای کسب و درک این اطلاعات را دارا می‌باشد، از زمینه‌های لازم برای افزایش آگاهی عمومی و مشارکت سیاسی خود در جامعه‌ای آزاد نیز برخوردار است. همچنین سواد اطلاعاتی این قابلیت را در اختیار تک تک افراد قرار می‌دهد که با استفاده از امکانات فناوری نوین با یکدیگر به گفتمان پرداخته و بدین ترتیب ضمن پالایش، نگهداری و اشاعه دانش، در افزایش دموکراسی نیز سهیم باشند. این در حالی است که افرادی که از سواد لازم برای برقراری ارتباط برخوردار نیستند، با اتکا به روش تک صدایی و به صورت ذهنی و درونی به یادگیری پرداخته، و بدین ترتیب از جنبه‌های اجتماعی دانش و نقش آن در توسعه غافل می‌شوند.

د- نقش سواد اطلاعاتی در توسعه و استقلال

همه کشورهای جهان، چه توسعه یافته و چه در حال توسعه، کم و بیش به اقتصاد سیاسی اطلاعات توجه دارند. با این حال، کشورهای توسعه یافته، اطلاعات را درون دادی ضروری برای توسعه فناوری و اقتصادی می‌دانند و به آن به چشم کالایی قابل معامله، که می‌توانند روانه بازارهای بین‌المللی شود می‌نگرند. و به این نکته معترفند که اگر کشوری نتواند اطلاعات مورد نیاز شهروندان و صنایع را تأمین کند، بخش عمده‌ای از استقلال خود را از دست خواهد داد. این بدین جهت است که بیگانگان اطلاعات را

عرضه خواهند داشت، جوامع محروم و جوامعی که به طور عمومی از سطح سواد سنتی یا اطلاعات پایین‌ترند، معمولاً هنگامی که افراد برای غلبه بر مشکلات به اطلاعات نیاز پیدا می‌کنند، به منابع غیر رسمی همچون اتحادیه‌های کارگری، خدمات کمکی و حقوقی و شرکتهایی که اشکال گوناگون حمل و نقل عمومی را عرضه می‌دارند مراجعه می‌کنند، حتی در مواردی که به وب مراجعه می‌کنند، نیز از توان ارزیابی صحیح منابع با کیفیت برخوردار نیستند. در چنین شرایطی کتابخانه‌های عمومی باید با آموزش سواد اطلاعاتی و مهارت‌های اطلاع‌یابی، آنان را به سوی منابع اطلاعاتی معتبر و بی‌طرف سوق دهند. کتابخانه‌های عمومی قادرند با گسترش سواد اطلاعاتی جامعه، شرایطی را فراهم آورند که مردم آزادانه و بدون اتکا و وابستگی به منابع اطلاعاتی شفاهی و بی‌اعتبار، به کسب اطلاعات با کیفیت و مناسب پرداخته و موجبات هوشیاری جمعی و زمینه‌های دموکراسی و توسعه را فراهم نمایند.^۱

سواد اطلاعاتی در کشورهای مختلف

الف - آفریقا

آفریقای جنوبی

علاقه و توجه به موضوع سواد اطلاعاتی در آفریقای جنوبی به واسطه دو عامل، یعنی تغییر شکل نظام‌مند آموزش در تمامی سطوح و کاربرد فزاینده فناوری اطلاعات پدید آمده است. چارچوب سیاست‌گذاری در خصوص سواد اطلاعاتی در مؤسسه‌های آموزش عالی از سه حوزه سیاست‌گذاری ناشی می‌شود که عبارتند از:

۱. سیاست‌های آموزشی.
۲. سیاست‌های مربوط به فناوری ارتباطات و اطلاعات.
۳. سیاست‌های مربوط به کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی.

ب - آسیا

چین

از اوایل دهه ۱۹۸۰ دولت چین حمایتها و تشویق‌های فراوانی از تدریس مهارت‌های

۱. سیاست‌های سواد اطلاعاتی در جوامع اطلاعاتی، ص ۲۱.

اطلاعاتی و کتابخانه‌ای در مؤسسه‌های دانشگاهی این کشور به عمل آورده، و در این رابطه چندین کنفرانس ملی برگزار گردیده است. اخیراً کشور چین اولین کارگاه ملی سواد اطلاعاتی را برای آموزش، در ژانویه ۲۰۰۶ برگزار نمود. برگزاری نشستهای کتابداران و کارگاههای آموزش ویژه در سطح ملی در شهر هربین برگزار می‌شود، به کتابداران دانشگاهی کمک فراوانی می‌کنند، تا برنامه‌هایی در راستای آموزش مهارت‌های اطلاعاتی و فناوری را دنبال کنند. بسیاری از کتابداران دانشگاهی در حال روزآوری برنامه‌های آموزش مربوط به مهارت‌های اطلاعاتی هستند، تا با ارائه دوره‌های جداگانه و نیز با روشهای مختلف آموزش مهارت‌های اطلاعاتی، به نیازهای دانشجویان در عصر دیجیتال پاسخ گویند.

سنگاپور

در سنگاپور دولت در حال تبلیغ برای ساخت جامعه‌ای مبتنی بر دانش است، تا با الزامی کردن آمادگی همه افراد برای کار در محیطی اطلاعاتی، از همه مهارت‌های حل مسائل برخوردار و به سواد اطلاعاتی مجهز شوند، تا بتوانند در توسعه اقتصادی کشور سهیم باشند. در سنگاپور مهارت‌های اطلاعاتی در مقطع آموزش ابتدایی و متوسطه، بر اساس مصوبات وزارت آموزش به دانش‌آموزان تعلیم داده می‌شوند. این امر ابتدا به عنوان اقدامی آزمایشی در سال ۱۹۸۷ آغاز شد و به انتشار مهارت‌های اطلاعاتی در سال ۱۹۹۱ انجامید.

ج - اقیانوسیه

استرالیا

کتابداران دانشگاهی در استرالیا فعالانه ارتباط میان سواد اطلاعاتی و یادگیری مادام العمر را دنبال کرده‌اند، آنان چهار کنفرانس ملی موفق، در موضوع سواد اطلاعاتی برگزار نموده‌اند که همگی توسط کتابخانه دانشگاه استرالیای جنوبی و گروه تخصصی موضوعی سواد اطلاعاتی وابسته به انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی سازماندهی شده‌اند و خلاصه مقالات آنها را نیز منتشر کرده‌اند. آنها در زمینه‌های ذیل اقدامات مؤثری را انجام داده‌اند:

الف - رابطه میان سواد اطلاعاتی و هر یادگیرنده.

- ب - ماهیت دانش اطلاعاتی و سواد اطلاعاتی در فرهنگهای مختلف.
- ج - تجارب افراد و گروههای مختلف در رابطه با سواد اطلاعاتی.
- د - موانع موجود بر سر راه اجرای برنامه‌های سواد اطلاعاتی.
- ه - راهبردهایی برای کمک به افراد و جوامع به منظور مجهز شدن به سواد اطلاعاتی.

نیوزیلند

نیوزیلند از سال ۱۹۹۳ دارای یک چارچوب آموزش رسمی ملی، برای تعلیم مهارتهای اطلاعاتی در حوزه آموزشهای اجباری بوده است. در یک اقدام مشترک بین المللی میان کانادا و نیوزیلند، اهداف و اقدامات مربوط به آموزش کاربر و رابطه بین آموزش کاربر و سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌های دانشگاهی مورد مقایسه قرار گرفتند، نتایج حاصل نشان داد که در نگرشها و عملکردهای کتابدارانی که در کانادا و نیوزیلند مسؤول آموزش کاربران بودند، بیش از آنکه تفاوت وجود داشته باشد تشابه دیده می‌شود.

د - اروپا

از سال ۱۶۶۷ تا ۱۹۹۴ اتحادیه اروپا بودجه لازم برای برگزاری دوره‌های آموزش، برای کاربران نهایی به منظور دسترسی به اطلاعات از طریق فناوری اطلاعات را تأمین نمود. و دانشگاههای ایرلند، سوئد، فرانسه، اسپانیا و انگلستان در این دوره‌ها شرکت کردند. همکاری میان کشورهای اروپایی منجر به برگزاری دو برنامه آموزشی مبتنی بر وب، برای تدریس سواد اطلاعاتی در هفت حوزه موضوعی - معماری، شیمی، انرژی، مهندسی برق و الکترونیک، علوم زیست محیطی، پزشکی، فیزیک - گردید. این برنامه‌ها برای آموزش حرفه‌ای طراحی شده‌اند و دربرگیرنده ابزارهای راهنما می‌باشند. طی سالهای ۱۹۹۸ تا ۱۹۹۹ طرح دوره‌های اطلاعاتی آموزش، از راه دور با استفاده از شبکه حمایت مالی اتحادیه اروپا به اجرا درآمد و در طی آن دوره‌های آموزشی با صرفه و مؤثری برای آموزش از راه دور با شرکت کشورهای اروپایی برگزار شد.^۱

انگلستان

کتابداران آموزشگاهی و دانشگاهی انگلستان، در تدوین نظریه‌های مرتبط با آموزش کاربران و سواد اطلاعاتی فعالانه مشغول هستند، در این رابطه می‌توان خصوصاً به دانشکده‌ها و دانشگاه‌های پلی تکنیک اشاره کرد که تاکنون چندین برنامه آموزشی در خصوص مهارت‌های اطلاعاتی برگزار نموده‌اند. از روش‌های مختلف مورد استفاده در این دوره‌ها می‌توان به واحدهای آموزشی مبتنی بر رایانه و بسته‌های آموزشی مبتنی بر رسانه‌ها اشاره نمود. برنامه‌های آموزش مهارت‌های اطلاعاتی، نیز بر برنامه‌های یادگیری آزاد و تحصیلات بزرگسالان متمرکز بوده‌اند.^۱

سوئد

کتابداران دانشگاهی در سوئد بیش از بیست سال است که به ویژه در حوزه‌های مهندسی پزشکی و اقتصاد، درگیر برنامه‌ها و دوره‌های مختلف برای آموزش کاربران هستند. آنان از فناوری اطلاعات برای ارائه برنامه‌های آموزشی مؤثر به دانشجویان مبتدی، و در نتیجه فرصت دادن به کتابداران در تدوین آموزش‌های پیشرفته‌تر در زمینه مهارت‌های اطلاعاتی الکترونیکی به دانشجویان سطوح بالاتر و تکمیلی استفاده کرده‌اند. شورای اطلاعات علمی مأموریت دارد، همکاری بین کشورهای اسکاندیناوی را در مورد مسائل مربوط به اطلاعات و مستندسازی در کتابخانه‌های تحقیقاتی برقرار سازد. هم‌اکنون اقدام جدیدی در امر آموزش سواد اطلاعاتی شروع شده است.^۲

۵ - آمریکای شمالی

کانادا

سیاست‌های اطلاعاتی دولت کانادا از جمله دیگر اقدامات اطلاعاتی بوده که باعث شده این کشور دارای مردمی مجهز به سواد اطلاعاتی باشد. در سه دهه گذشته کتابداران دانشگاهی کانادا به آموزش مهارت‌های کتابخانه‌ای و اطلاعاتی به دانشجویان اهتمام داشته‌اند. بیش از بیست و پنج سال است که در یک کنفرانس ملی سالانه ملاحظات

۱. سواد اطلاعاتی در آموزش‌های باز یا از راه دور، ص ۳۱۲.

۲. سواد اطلاعاتی یک اولویت نوظهور جهانی، ص ۷.

مربوط به مهارت‌های اطلاعاتی این کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. کتابداران آموزشگر در کتابخانه‌های دانشگاهی به حل چالش‌های موجود در زمینه ادغام آموزش سواد اطلاعاتی در دوره‌های درسی دانشجویان پرداخته‌اند، گرچه در این رابطه در پنج سال گذشته پیشرفتهایی حاصل گردیده، اما در مقایسه با اقداماتی که در ایالات متحده استرالیا، نیوزیلند و اروپای شمالی صورت گرفته به فعالیت‌های بیشتری نیاز است.

مکزیک

همکاری میان هیأت علمی و کتابداران، پدیده‌ای تازه در کتابخانه‌های دانشگاهی مکزیک به شمار می‌رود و در این رابطه نمونه‌های ثبت شده اندکی وجود دارد. کتابداران می‌کوشند نقش مربی را در آموزش مهارت‌های اطلاعاتی به کاربران ایفا کنند، اما در این راه در مقایسه با هم‌تایان خود در ایالات متحده و دیگر کشورهای دارای اقتصاد پیشرفته با چالش‌ها و مشکلات بیشتری مواجه هستند. بخش زیادی از جمعیت این کشور از تحصیلات مناسب برخوردار نیستند و مشابه شهروندان دیگر کشورهای جهان سوم، فاقد مهارت اولیه سواد هستند. با این حال چندین کتابدار دانشگاهی، آموزش مهارت‌های اطلاعاتی به دانشجویان را آغاز کرده‌اند. در این مؤسسه‌ها، چه خصوصی و چه دولتی، کتابداران نحوه استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی را آموزش می‌دهند. کارکنان کتابخانه در تلاشند تا آموزش مهارت‌های اطلاعاتی را با دروس موظف دانشجویان تلفیق کنند.

ایالات متحده آمریکا

بسیاری از پیشرفتهایی که در زمینه توسعه سواد اطلاعاتی در ایالات متحده آمریکا صورت گرفته، بر مبنای همکاری‌های به انجام رسیده است. گروه‌های کاری کشوری، سازمان‌های تخصصی و نیروهای کاری ویژه از جمله عناصری بوده‌اند که در سطح ملی به مدت چندین دهه با یکدیگر همکاری داشته‌اند، تا مفهوم سواد اطلاعاتی را در سطح جامعه تعریف و تدوین کنند و توسعه دهند. مؤسسه سواد اطلاعاتی در سال ۱۹۹۷ تحت نظارت انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و تحقیقاتی تأسیس گردید، مأموریت این مؤسسه ایفای نقش رهبری در تشویق افراد و مؤسسه‌ها به تلفیق سواد اطلاعاتی با

دیگر برنامه‌های مراکز آموزشی است. برنامه‌های این مؤسسه یک برنامه فراگیر برای آموزش فشرده، سواد اطلاعاتی برنامه بهترین اقدامات برای تأکید بر برنامه‌های سواد اطلاعاتی با برنامه مشارکت جمعی میان کتابخانه‌های آموزشی، دانشگاهی و عمومی و تدارک منابع اینترنتی را شامل می‌شود. کنفرانسهای ملی و منطقه‌ای بسیار دیگری نیز در موضوع آموزش کاربران و سواد اطلاعاتی برگزار گردیده‌اند. از سال ۱۹۷۳ تاکنون بیش از پنج هزار اثر در رابطه با آموزش کاربران و سواد اطلاعاتی به زبان انگلیسی، اکثراً در ایالات متحده آمریکا به چاپ و نشر رسیده‌اند. کتابها و مقالات بسیاری نیز در همین موضوع به دیگر زبانها، در گوشه و کنار جهان انتشار یافته‌اند. انتشار نشریه استراتژی‌های پژوهش فقط با هدف انتشار مقالات در موضوع سواد اطلاعاتی، مرتبط با کتابخانه‌ها و مؤسسه‌های تحقیقاتی و دانشگاهی در سال ۱۹۸۷ در میشیگان آغاز شد.

نتیجه‌گیری: شهروندان هر کشور برای آنکه بتوانند در هر محیط کاری و اجتماعی به خوبی عمل کنند، باید برای استفاده مؤثر از اطلاعات آموزش ببینند. نهادهای آموزشی هر کشور باید هدایت فرآیند آموزش و تربیت نیروی کار آینده را بر عهده گیرند و متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز باید در این اقدام مهم همکاری نمایند. در حقیقت مؤسسه‌های تربیت معلم و نیز آموزشگاه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی لازم است، برنامه‌های آموزشی خود را روزآمد کنند و به تدریس مهارت‌های اطلاعاتی در محیط‌های دیجیتال بپردازند. برنامه‌های تأیید اعتبار معلمان نیز باید به گونه‌ای باشند که اطمینان حاصل شود قابلیت‌های سواد اطلاعاتی یکی از معیارها برای اعطای گواهینامه هستند. معلمان و کتابداران در آینده با چالش‌های مختلفی مواجه خواهند بود، زیرا آنها می‌بایست نه تنها نیازهای آموزشی شهروندان، بلکه نیروی کار آینده را برای کاربری هر چه بیشتر و بهتر از اطلاعات فراهم سازند. سنگاپور و استرالیا نمونه بارز کشورهایی هستند که سیاست‌های دولتی در آنها، منعکس‌کننده اهمیت تحقق یک جامعه باسواد اطلاعاتی است. در کنفرانسی که اخیراً در برلین آلمان با موضوع انواع سواد در قرن بیست و یکم برگزار شد، اهمیت سیاست‌گذاری و حمایت دولتی در آموزش مشخص گردید. همچنین برای آنکه فرد بتواند در محیط دیجیتالی آینده به سر برد، به مهارت‌های جدیدی نیاز دارد که امروزه یادگیری مادام‌العمر برای همگان یک واقعیت است.

فهرست منابع:

۱. چالش سواد آموزی، قابل بازیابی در سایت: www.namaye.com
  ۲. حسن زاده، م، (۱۳۸۳)، کاربرد مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی در مدیریت دانش، همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، مشهد ۱ و ۲ خرداد، ۱۳۸۳، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز اسناد آستان قدس رضوی.
  ۳. ریدر، هانلویی، ۱۳۸۱، سواد اطلاعاتی یک اولویت نوظهور جهانی، فصلنامه اطلاع‌رسانی دوره ۲۰، شماره ۱ و ۲
  ۴. سواد اطلاعاتی، قابل بازیابی در سایت: www.marefat Persianblog.com
  ۵. شریف مقدم، (۱۳۸۳)، سواد اطلاعاتی در آموزش‌های باز یا از راه دور، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳.
  ۶. منصوریان، ی و نعیم آبادی، م، نقش وب سایت کتابخانه‌ها در ارتقای سواد اطلاعاتی، همایش آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها، مشهد ۱ و ۲ خرداد، ۱۳۸۳.
  ۷. نوروزی چاکلی، ع، ۱۳۸۳، سیاست‌های سواد اطلاعاتی در جوامع اطلاعاتی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳.
  ۸. نظری، م (۱۳۸۴)، سواد اطلاعاتی، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۱۳۸۴.
9. Hammond, P.A . 2005 Cun Sumerhealth Librarian , Reference Services Review, available at: www.emeraldinsight.com/In sight/View contenitem.
-"information Skills in higher education": a sconul position (1999) available at: www.Sconul.ac.uk/pubs stats.